

Stüdyo Camcılığı Hareketi

Gernort MERKER*

Çev. Esin KÜÇÜKBİÇMEN

Arş.Gör.

Anadolu Üniversitesi

Güzel Sanatlar Fakültesi, Cam Bölümü

Araştırma Görevlisi

“Eğer cam yapmak istiyorsan, birşeyler yapabilen uyumlu bir takıma sahip olmalısın. Kısacası bir fıskacı, bir üfleme ustası, camı nobleye alan bir ustaya ve daha sonra sap tutacak ve taban ayağını oluşturan birine ve nihayet çalışmayı taşıyıcı ustaya vermeden önce tamamlayan bir başka ustaya da ihtiyacın olacak.” diyordu Harvey Littleton’un babası haklı olarak.

-“Fakat ben kadeh çalışmak istemiyorum! Sanat yapmak istiyorum!”

-“Başarısızlığa uğrayacaksın.” oluyordu buna rağmen cevap yine de...

1970 yılında Amerikalı Harvey K. Littleton yazısında: “Camın malzeme olarak sanatçıların kullanımına bu kadar süre uzak kalmış olması hayret verici bir durum.” diye yazmıştır. Bu konuda o dönemde sadece cam piposu ile tanktan cam çıkartıp şekillendiren öncü insanlar vardı. Bunlar arasında 1905 yılında kendine ait ufak bir cam ocağı ile üretim yapan Jean Sala ve 1923 yılında kendi ocağının başında üretim yapan Maurice Marinot sayılabilir. Ancak asıl önemli atılım Boymas Müzesi’nde açılmış olan bir sergiyle gerçekleşmiştir. Van Beuningen, Kasım 1969 yılında başarılı zaferin habercisi olan “Vrij Glas” isimli sergiyi açtı. Bu sayede cam sadece kullanım eşyası olma özelliğinden sıyrılmış ve Harvey Littleton, cam malzemesinin sanatçıların elinde bir malzeme olarak kullanılmasına önayak olan bir kişi durumuna gelmiştir. Yine bu yıllarda Erwin Eisch Revolte ve Marvin Lipofski, kendilerini fonksiyonellikten uzak heykellerle ifade ederken, camı bir plastik ifade aracı olarak kullanan sanatçılar olarak görülmüştür. Bu nedenle 1970’li yılların heyecan verici sloganı “Cam üfle!” olmuştur.

Visconsin’de Madison Üniversitesi’nde profesör olan Littleton, daha sonra

* Kurt Merker Keilheim Cam İşleme Makinaları Şirketi Müdürü

başka yüksekokullarda cam malzemesini sanatsal yaratım için bir araç olarak kullanmanın eğitimini vererek Amerikalı dört gencin bu konudaki hayranlıklarını artırmıştır. Daha sonra kendi atölyelerini açacak olan bu öğrencilerin arasında Jack Ink, Joel Philip Myers, Henry Halem, David R.Ruchthausen ve devasa çalışmaları ile günümüzde cam sanatının önde gelen temsilcilerinden birisi haline gelen Dale Chihuly de sayılabilir.

Stüdyo camcılığı Amerikalıların öncü ruhu sayesinde kısa zamanda Amerikan sanat akademilerinde yaygınlaşmıştır. Belki de bunun sebebi, seramik çalışmalarının artık belli bir doygunluk noktasına erişmiş olmasıdır. En azından sanatçıların ve öğrencilerin cam ile yakından ilgilenmeleri ve zanaat değil, sanat öğrenmek isteyen kişilerin var olması başlı başına büyük anlam taşımaktadır. Önemli olan ana fikir, camın üflenebilmesi ve eriyik bir malzeme olan cama hükmederek, ona gereken şeklin doğrudan ergitme tankının önünde verilebilmesiydi.

Avrupa'da ve özellikle Almanya'da geleneksel cam okullarından çok daha farklı bir eğitim verildiğinden dolayı, bu dönemlerde stüdyo camcılığı, istenmeyerek de olsa dikkate alınmaya başlanmıştı. Devlet tarafından yürütülen atölye çalışmaları tüm cam okullarınca kabul görürken, bazı eğitimciler aynı fikirde değildi.

Konuyu baştan ele alacak olursak; 1962 yılında Toledo'da düzenlenen workshoplardan sonra, "camın yaşlı adamı" araştırmacı ve birçok patentin sahibi olan Dominick Labino; kırık camları eriterek kendisine küçük bir fırında ergimiş cam hazırlamış ve Littleton da Madison'daki Wisconsin Üniversitesi için bir garajda kurslar düzenlemeye başlamıştı. Burada, camı kendi özellikleri doğrultusunda şekillendirme ile ilgili olarak deneyler yoğun bir şekilde devam ettirilmekteydi.

O güne kadar cam, malzeme olarak mimarlar ve René Lalique, Émile Gallé, Paolo Venini gibi tasarımcılar tarafından şekillendirilmişti. Bu kişiler camın malzeme olarak hangi beklentileri karşılayabileceği ve kendilerince tasarlanan forma nasıl ulaştırılabileceği konusunda gerekli bilgiye sahiptiler. Bunun yanında gerekli olan yetenek, genellikle daha sonra isimleri anılmayan işçiler tarafından ortaya konuyordu. Eser ise anonim olarak adlandırılıyordu.

Dominick Labino stüdyo camcılığının en güzel renklerinin harmanlarını hazırlayan, cam ergitme bilgisi ve deneyimi olan öncülerden biridir. Labino, kitabı 'Visual Art in Glass'ta Harvey Littleton'un da bir heykeline "Collapsed Sphere" (Çökmüş Küre; kırmızı ve gri; mermer kaide üzerine oturtulmuş) adına yer vermiştir. "Bir mermer kaide üzerine yerleştirilmiş, başarısız bir küre" derken çalışma ile alay mı edildiği, yoksa çalışmanın Littleton'un kendisi tarafından bu şekilde mi adlandırıldığı, kesin olarak bilinmemektedir.

Tabii ki, başta da belirtildiği gibi, bu işine Littleton tarafından eski başarısızlık örneklerinden bir tanesi olarak da gösterilmiş olabilir. “Gerçek camcılar” yani cam evlerinde çalışanların dışarıda kaldığı bu oluşumda, stüdyo camı, alaylı camcılarının bir sanatı olarak gelişmeye başlarken, Littleton, teknik beceri konusundaki eleştirileri, “teknik basitliktir” diyerek bertaraf etmiştir.

Mayıs 1976’da, ‘Amerika, Avrupa ve Japonya’dan Modern Cam Sanatı’ ismindeki öncü sergi, Main-Frankfurt, Hamburg ve Berlin’i ziyaret etti. Henüz yeni yeni belirlenme aşamasında olan stüdyo camı ne katalogda, ne de serginin kendisinde yer almamıştır. Bir düzine Amerikalı, on İngiliz, altı Alman, altı Çek, üç Hollandalı ve birer Belçikalı, Avusturyalı, Yugoslav, Japon, İtalyan, Finli, Norveçli, Polonyalı ve Avusturyalıdan oluşan cam sanatçıları Amerikalı Jack Ink’e göre küreselleşmeyi de politikacıların elinden almış oldu. Böylece sempozyumdan sempozyuma yol alarak kendi kendilerine öğrendikleri veya bir yerden örnek aldıkları yöntemleri deniyorlardı. İşte Littleton’un tam olarak da anlatmak istediği ve günümüze kadar da birçok kişi için örnek olan şu sözleri olmuştur: “Bırakın, cam camcı piposundan aşağıya damlasın. O damlayı kesin, bükerek döndürün ve onu bir kaide üzerine yapıştırın. Hedef, cam bardak değil, cam obje üretmektir!”

Dr. Helmut Ricke ve baş redaktör Günter Nicola, modern cam sanatı ile ilgili yeni bir dergi yayınlamaya başlamışlardı. Asıl amaçları, “sanatçıların bireysel çalışmalarını, camın estetik fonksiyonları üzerinde odaklamak ve düşünsel anlamda yeni cam sanatına dayanan hayranlık uyandırmak” oldu. Dergi, nihayet NEUES GLAS - NEW GLASS ismiyle Nisan 1980’da No: 1/80 sayısıyla çıkmaya başladı. Kuşkusuz ki, Avrupa ve ABD’de cam sanatı konusunda en başarılı dergi olarak yayımlandı. 1999’dan beri GLASHAUS – GLASSHOUSE dergisi de bunun yanında çok yönlü bilgileri ile kendisini ortaya koyuyordu. Her ikisinde de yazılar, Almanca ve İngilizce olarak iki dilde yer alıyordu. Konusu, günümüzde de hala olduğu gibi stüdyo camcılığıydı; özellikle Avrupa’da cam sanatı konusunda yaşanan büyük patlama ile ona bağlı gelişen Amerikan üretim çılgınlığı hakkındaydı.

1945 yılından sonra sıradışı işler ortaya koymaya başlayan İsveçli sanatçılar Ann Warff ve Avrupa’da kendine bir stüdyo açan ilk kadın cam sanatçısı olan Asa Brandt da aynı şekilde önemlidir. Ve tabii Çek sanatçılar!... 1958 yılında Brüksel’de dünya çapındaki sergideki camların günümüze dek ulaşan müthiş dalga etkisini o günden hayal etmek bile imkansızdı.

Evet, ‘yeni cam!’ Cam üfleme ustaları, ressamalar, kazımacılar ve gravürcüler. Her birinin yeni fikirleri vardı. Öyle galeriler açılıyordu ki kendi deyimleriyle bunlar sadece yeni cam sanatı konusuna eğilmekteydi. Stüdyo camı artık önceki el değmemişliğini yitirmiş oldu.

Sempozyumlarda veya 1976'da Londra'daki "Hot Glass" (Sıcak Cam) olarak adlandırılan büyük konferansta buluşulmaktaydı. Herkes heyecanlıydı ve herkes oradaydı. Slayt gösterisi boyunca cam çalışmalarının yanısıra evlerini, bahçelerini, ailelerini ve stüdyolarını gösterenler de yine İskandinavyalılar oldu.

'Hot Glass'da henüz tanışılmamış kişilerle Londra'da buluşuluyordu. Bu süreçte Avrupa'da konu ile ilgili çalışmalar hakkında genel bir izlenim doğmuştu. Kendi iradesiyle birçok şey başarmış olan Harvey Littleton da bu konuda önemli kişilerdendir. Ektiği tohumlar yavaş yavaş yeşermeye başlamış; bitkilerin uzantıları farklı bir yöne doğru uzanmaya başladıysa da, cam bahçesinde başka bitkiler de filizlenmeye başlamıştır. Daha sonra 1977'de 1. Coburger Avrupa Modern Cam Tasarımı Ödülü verilmiştir. Bu organizasyon Dr. Heino Maedebach tarafından hızlı bir şekilde gerçekleştirilmiştir. Bu organizasyonda Avrupa'da olay yaratacak tüm teknikler sunulmaktaydı. Bardaklar, kaseler, vazoların yanı sıra objeler, heykelsi çalışmalar da yer almaktaydı. Bazen neyin sanat olup olmadığını ayırt etmek çok zor olabilmektedir. Almanya'da bu çok tartışılan bir konudur. Amerikalı Fritz Dreisbach, "Sanatçığım, öyleyse ortaya koyduğum da sanattır!" diyerek bu konudaki tavrını kesin bir dille belirtmiştir. Tabi ki burada konu olarak klasik anlamdaki stüdyo camcılığı ele alınmaktadır. Coburg'ta bile suçlamalara rastlamak mümkündü; örneğin Alfred Karkowski ve 'Pipo ucunda serbest şekillendirilmiş şeffaf cam' veya 'Ali Yvonne Van Stralen ve demir tutacak ile şekillendirilmiş serbest form'. Buradaki çalışmaların bir çoğundan anlaşılacağı gibi bir çok iş sezgisel bir yöntemle ortaya çıkarılmıştır. Bu çalışmalarda bir yandan yoğun konsantrasyon ve disiplin gözlenirken, bir yandan da tesadüflere dayanan rastlantısal ve hatta kiçe varan bir yaklaşım sezilmektedir ki bu Jugendstil dönemi camlarının bir ortak kaderi olsa gerek. Bu etki ise Jugendstil döneminden günümüze dek cam sanatının genel bir sorunu olmuştur.

Ne yazık ki ucuz birçok çalışma stüdyo camı olarak adlandırılmaktadır. Fakat daha kötü olan şey ise bu camların sanatsal cam çalışmaları olarak değerlendirilmeleridir. Bükülmüş, parlak renkteki alışılagelmiş görüntüdeki sıradan cam parçaları adeta bir tsunami dalgası gibi üzerimize gelmekte ve bunu yaparken de saygı beklemektedir.

Bunun yanında kendilerini sanatçı ilan etmiş gezgin cam "sanatçıları" da vardır. Bunlar ergitme tankından cam çıkarmakta, onu eğip, bükerek bir sonraki gün de yaptıkları işleri masaya sermektedirler. Camdan salatalıklar, kurabiyeler, üst üste malzemelerle tika basa doldurulmuş camdan sadviçler, camdan fil burunlu kafalar yapmaktadırlar.

Fakat bugünkü anlamı ile stüdyo camı da vardı: bu cam türü, camın özgün

bir düşünceyle, tek olarak tasarlanması ve üretilmesine dayanmaktadır ve artık bu çalışmaların 60'lı yıllarda Amerika'daki cam üretimi ile neredeyse hiçbir benzerliği kalmamıştır. Ayrıca günümüzde cam çalışmaları artık, ocak başında yapılan üretim ile sınırlandırılmamaktadır.

“O zamanlar bu oluşuma dahil değildik.” diyen Franz X. Höller, çalışmalarını olağanüstü disiplinli ve düşünceye dayanan bir şekilde, yatay bileme taşında ve dikey elmas tablada işleyerek meydana getirmektedir. Çizimlerine göre şekillendirdiği cam çalışmalarında malzemeyi, elverdiği en uç noktaya kadar zorlayarak, kendisine özgü yeni bir estetik yaratmaktadır.

Otuz-kırk sene öncesiyle kıyaslandığında, öğrencilerinin kendilerini oyun içinde kaybederek, ‘yozlaşmalarından’ korkan meslek okulları, günümüzde Zwiesel Cam Okulu'nda olduğu gibi ağırlıklı olarak, Özgür Cam üretimin sadece yolunu açmamış, desteklemişlerdir de. Bu okul, günümüzün akademik anlamdaki eğitimi ile mesleki eğitimi birleştirmiştir.

Bazen insanlar bir işe girer ve bu başarı kazandığı zaman da bir çok kişi buna sömürürcesine sahip çıkar. Bu tür olaylara sıkça rastlanır. Sadece seyretmek, kopya ile taklit etmek bir eğitim yolu değildir. Fakat eğer bu katılıma dayalı olacaksa, yetenekler bulunup şekillendirilmedikten sonra tüm çabalamalar bir hobi olmaktan öteye gidemez- ki o da ayrıca güzel bir uğraştır! Bahsi geçen galerilerde ise bu tür cam çalışmalarının sanatsal camlar ile aynı kalitedeymiş gibi sunulması neredeyse önlenemez bir durumdur. En üzücü olanı ise, taklit üretimlerin orjinal eser muamelesi görerek yüksek fiyatlı sergilerde satışa sunulmasıdır.

Merak eden kişi için tüm dünyada sınırsız öğrenme kaynakları vardır. Örneğin 20. yüzyılın en göze çarpan isimlerinden olan Dale Chihuly, ‘cristallo’ nun kaynağı olan Venedik'e giderek sıcak cam çalışma yöntemini merkezinden öğrenmeye çalışmıştır. Fakat artık günümüzde Fransa'da Vannesle Chatel'de yer alan CERFAV gibi şehirler, Almanya Bavyera ormanları içerisinde bulunan Frauenau'da Bild-Werk veya Anadolu Üniversitesi'nin yeni oluşturulmuş olan cam stüdyoları gibi oluşumlar vardır. Bu konuda dışarıdan katılarak bilgi edinmek isteyenler ise büyük konferansları takip edebilirler: ‘Glass Art Society’ konferansı da bu konudaki seçeneklerden sadece bir tanesidir.

Birkaç sene önce Pilchuck ağaçevlerinde, herkese açık olan bir okul yapılmasına karar verilmiştir. Geçen yüzyılın 70'li yıllarından kalma ve cam öğretmenleri ve öğrencileri tarafından yapılmış olan evler yavaş yavaş yıkılacak bir duruma gelmişken cam öncülerinden kalma geçici yapılar yenilendi. Pilchuck, stüdyo camı için sihirli bir kelime gibidir artık ve birçok kişi adının o oluşum içinde geçmesinden gurur duymaktadır. Camdaki çok yönlülük birçok farklı ülkelerden gelen cam uzmanları tarafından mükemmel

derecede donatılmış atölyelerde gösterilmektedir. Öğrenciler ise çoktan beridir klasik stüdyo camcılığının karşısında yer almaktadır.

Stüdyo camcılığı sadece bir dönem adı mıdır? Finlandiyalı Lynngard tarafından kurulan Ebeltoft Cam Müzesi'nde 2005'te Per-René Larsen'in çalışmaları sergilenmiştir. Sanatçının çalışmalarından bir tanesi Japonya'da 71 yarışmacı arasından 'baştan sona ergitme tankında ve fırın önünde şekillendirilip tamamlanan tek cam çalışması' olarak yer almıştır. GLASHAUS - GLASSHOUSE Uluslararası Stüdyo Camcılığı Dergisinin editörü olan Wolfgang Schmölders, bu çalışmayı stüdyo camcılık hareketinin geç bir meyvesi olarak değerlendirmiştir.

Stüdyo camı, cam sanatı, ve heykeltıraşlık terimleri çok farklı anlamlarda algılanabilir. René Roubicek bu konuyu çok zekice bir şekilde formüle etmiştir: "Cam sanatı özgür sanat olarak davranır; klasik müziğin karşısındaki Jaz gibidir."

Mayıs 1973 yılında Littleton'lar Spruce Pine, North Carolina'ya taşınmışlardır. Hawai Adası Maui'den yumuşak iklime alışık olan eşi Bess, zehirli sarmaşık alerjisi yüzünden zor günler geçirmektedir. Sisli günlerden dolayı çektiği acılar ise takvimine birer çarpı işareti olarak yansımıştır. Neyse ki güneş zamanla parlayan yüzünü gösterip atların otladığı çayırları da ısıtmaya başlamıştır. Harvey verandanın döşemesine oturmuş, eşyalarını kutularından çıkarmaya uğraşmaktadır. Cam çalışmaları bir sergiden geri dönmüştür. Camdan halka, düğüm, boynuz ve yükselen damla şekillerini kendi etrafına dizmeye başlar. Bunların içinde çarpıcı renkler, camın kendi şeffaflığı, bazen de opak tonlar hakimdir. Bazılarında dışarıdan gri-gümüş renginde şeritler yer almaktadır. Camların arasında daha sonra ziyaretçisine hediye ettiği bir tanesi "the blue little thing" (mavi küçük nesne) 1976-Harvey Littleton imzasını taşımaktadır ve İngiltere'de basılmış olan Charles Bray'in "Dictionary of Glass" adlı kitabında belgelenmiştir. Bu müthiş bir stüdyo camı hatırası olmuştur.

Stüdyo camı, günümüzde çok sıradan olarak algılansa da, izleyicisinin olması onun hala canlı, yaşayan bir sanat dalı olduğunu ve onlarda heyecan yarattığını ortaya koymaktadır. Bu sanatın tam olarak hangi alan adı altında değerlendirilmesi gerektiği izleyiciye veya daha doğrusu alıcıya bırakılmalıdır.

Avrupa'nın önemli büyük sergilerinden "Coburger Glaspreis 2006" gelişmeleri belgelemiştir. Bu sırada soyut ve özellikle yeni önermeleri olan cam çalışmaları yani "anlam içeren cam" ile karşı karşıya gelen izleyici, Dr. Ricke'nin NEUES GLAS – NEW GLAS dergisinde yücelttiği "Camın estetik fonksiyonu" unutulmamıştır.

ABD'de başlayıp Avrupa'da gelişen olgu, camın malzeme olarak dünya ça-

pında yarattığı hayranlığın sadece bir kısmını oluşturmaktadır. Japonya kendi tarzını ortaya koyarken, özellikle anılması gereken bir yer de öğrencilerin özgün fikirlerini ileri derecede donanımlı atölyelerde rahatça uygulayabildikleri Avusturalya'dır. Bu ülkeler soğuk cam işleme teknikleri olarak adlandırdığımız kazıma, gravür ve kumlama ile yoğun olarak ilgilenmektedirler. Geleneksel bir cam kültürü barındıran ülkelerden olan Türkiye'de camcılığın derin köklerine rastlamak mümkündür. Eskişehir'deki Anadolu Üniversitesi gibi eğitim kurumlarının, camın özgün dilinin geliştirilebildiği eğitim atölyeleri kurma kararları bu yüzden çok anlamlıdır.

Dünyaya yeni bir düşünceyi hayata geçiren kişi; Harvey K. Littleton, artık yıl içerisindeki vaktinin çoğunu eşi ile Florida'da geçirmektedir. Kendi atölyesini yürüterek fikirlerinden bir tanesi olan 'cam plakadan baskı' konusunu tanıtmaya çalışmaktadır. Bu yöntem onun anlatması ile artık dünya çapında bir yaygınlığa ulaşmıştır. Bu durumda, babası tarafından kendisi için öngörülen başarısızlığa uğramamış olduğu bir gerçektir.

